اولین کنفرانس بین المللی
مطالعات تطبیقی دانش و نوآوری
در روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت، حقوق و آموزش و پرورش
با رویکرد علوم انسانی

MDOI-01-2026.0053
MNR--1-E35C70

بررسی مبانی فقهی و حقوقی جرم انگاری نگهداری تجهیزات دریافت از ماهواره

فاطمه تشکری سورکوهی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران

tashakorifatemeh۸41@gmail.com

دکتر معصومه قربانی)

استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران (نویسنده مسئول)

Masomeh.gorbani@iau.ac.ir

دکتر عاطفه لرکجوری

استادیار گروه فقه و حقوق، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران

Atefeh.Korkojouri@iau.ac.ir

چکیده

خرید و فروش و نگهداری تجهیزات ماهواره ای ممنوع و جرم است. در این تحقیق که به روش توصیفی تحلیل با استفاده از ابزار کتابخانه ای صورت گرفته به این نتیجه رسیده ایم که برنامه های ماهواره ای از این جهت که در برخی از موارد منافی عفت و اخلاق عمومی است و نظارت اخلاقی در آن وجود ندارد و این وسیله می تواند موجب ترویج فحشا و بزه اخلاقی شود جرم تلقی شده است. آزادی امری است که در فطرت انسانها نهفته شده و نمی توان جلوی آن را گرفت. این مهم در تعالیم اسلامی نیز به وضوح در آیات و روایات دیده می شود. در جمهوری اسلامی ایران نیز در قوانین اساسی و سایر ؛ این مهم مورد توجه قانونگذار قرار گرفته و فعالیت های رسانه ای نیز در آن مد نظر بوده است. هدف از انجام تحقیق این است که بیان شود یکی از مصادیق آزادی، آزادی پخش برنامه های ماهواره ای است این موضوع به دلیل اینکه دربردارنده هنجارها و وسیله ای جهت انتقال ارزشهای فرهنگی یک جامعه به سایر جوامع از طریق کانال های ماهواره ای است موضوع قابل توجه و بحث برانگیزی گردیده چراکه فعالیت برخی از شبکه های ماهواره ای در جهت ترویج اعمال منافی عفت و اخلاق معارض با فرهنگ اسلامی و ارزشهای اخلاقی است و مطالبات عمومی در ممانعت از آن می باشد از طرفی ممکن است ترویج برخی از افکار هدایت شده سیاستی تخریبی و مغرض درجهت تضعیف اعتماد مردم به دولت باشد. یافته نهای تحقیق نشان می دهد که قانونگذاران در همه کشورها با موضوع آزادی در پخش مستقیم برنامه های ماهواره ای سیاست ویژه را اعمال نموده اند که جمهوری اسلامی ایران نیز علاوه بر پذیرش برخی از کنوانسیونها و مقررات بین المللی محدودیتهایی را نیز در این باره اتخاذ نموده که مبتنی بر مصالح شرعی، اخلاقی و سیاسی می باشد .

واژگان کلیدی: تجهیزات ماهواره ، جرم و مجازات ، فروش و نگهداری

اولین کنفرانس بین المللی
مطالعات تطبیقی دانش و نوآوری
در روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت، حقوق و آموزش و پرورش
با رویکرد علوم انسانی

مقدمه

یکی از مسایل فرهنگی که در بسیاری از جوامع ایجاد مشکل کرده وجود ماهواره و برنامه های گاها مخرب آن است. ماهواره در زندگی مردم متاسفانه جایگاه ویژه ای را دارد. امروزه تقریباً در تمام منازل و گاهی حتی اماکن، تجهیزات ماهواره نگهداری و استفاده می شود. ممکن است بسیاری از افراد، گمان کنند که استفاده از تجهیزات دریافت ماهواره با منع قانونی روبرو نیست. در حالی که به موجب قانون نگهداری، خرید و فروش ماهواره جرم انگاری شده است و برای آن مجازات تعیین شده است.

بر اساس قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت ماهواره، ورود، توزیع و استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره جز در مواردی که قانون تعیین کرده است (ماده ۵ قانون ممنوعیت نگهداری تجهیزات ماهواره) ممنوع میباشد. مطابق این قانون وزارت کشور موظف است با استفاده از نیروهای انتظامی و یا نیروی مقاومت بسیج در اسرع وقت نسبت به جمع آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام نماید. بنابراین بر اساس این قانون، ضابط جرائم مربوط به بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، نیروی انتظامی و نیز نیروی مقاومت بسیج می باشد.

اگر فردی تجهیزات ماهواره را نگهداری یا استفاده کند، و دستگاه از او کشف شود، کالا ضبط و مصادره شده جهت توسعه پوشش رادیو و تلویزیونی کشور در اختیار سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران قرار می گیرد.

حال پرسش این است که چرا نگهداری و استفاده از ماهواره جرم قلمداد میشود؟ بنظر می رسد استفاده نامشروع و نیز برنامه های خلاف اخلاق و عفت عمومی مهمترین دلیل حرمت و ممنوعیت این ابزار باشد و در بررسی منابع فقهی در این زمینه ایجاد فحشا و فیلمهای خلاف عفت عمومی مهمترین موضوع ممنوعیت و حرمت این وسیله تلقی شده است. در جمهوری اسلامی ایران چه در قانون اساسی و یا در سایر قوانین هم آزادی بیان و هم آزادی رسانه و فضای مجازی مورد توجه قرار گرفته که منبعث از مبانی اسلام و فقه امامیه است. لذا در جایی که آزادی بخواهد کیان خانواده و اجتماع و ارزشهای اسلامی را تهدید نماید جلوی آن گرفته می شود این تحقیق به مجموع این مباحث از دیدگاه حقوق ایران و مبانی فقهی و حقوق ایران خواهد پرداخت.

پیشگیری از جرم و سلامت فضای اجتماعی و فردی از مهمترین دغدغه های فرهنگی متولیان حکومت است و این مهم در جوامع اسلامی که تحت تهاجم فرهنگی غرب نیز قرار گرفته اند خصوصا کشور ما از اهمیت ویژه ای برخوردار است. یکی از مهمترین موضوعات در عرصه اجتماعی و ارتباطات رسانه ای حضور برنامه های ماهواره ای و خرید و فروش و نگهداری تجهیزات مربوط به آن است. امروزه با توجه به پیشرفت علم و تکنولوژی و اینکه مردم تمایل دارند که اطلاعاتشان گسترش یابد و در این زمینه تبادل اطلاعات نمایند و از سویی نگهداری از اینگونه از تجهیزات جرم بشمار می آید این امر زمینه استقبال به استفاده از تجهیزات ماهواره ای را شایع نموده است.

ادله استنادی به موضوع حرمت و ممنوعیت نگهداری از تجهیزات ماهواره به دو دسته تقسیم می شوند.

نخستین دلیل فقهی قرآن است کریم است که نه تنها برای اشاعه کنندگان فحشاء، که حتی کسانی که در دل این عمل را دوست دارند ولو اینکه اقدامی نکردهاند، وعده عذاب دردناک در دنیا و آخرت داده است(سوره نور آیه ۱۹)این تاکید قرآن بر عذاب درباره هر فردی است که دست به اشاعه فحشاء میزند. طبق نظر برخی از مفسرین اشاعه فحشا در قرآن کریم، غالبا در مورد انحرافات جنسی استعمال میشود. اما عدهای دیگر معتقدند هرگونه رفتار و گفتار زشتی مصداق اشاعه فحشاء است کلمات فحشا، فاحشه، فواحش، جمعا ۲۴ بار در قرآن آمده که به معنای زشتی، زشتکاری، عمل خلاف عفت، کار بسیار زشت، و ناپسند است. در روایات نیز به این مسأله اشاره شده و به شدت از آن نهی شده است. امام صادق (ع) فرمود: »کسی که آن چه را درباره ی مؤمنی ببیند یا بشنود و برای دیگران بازگو کند جزو مصادیق این آیه (سوره یوسف آیه ۱۹)است. (حرعاملی،۱۴۱۴:۶۱۱) محمّد بن فضل به حضرت امام موسی کاظم(ع). (حرعاملی، ۱۴۱۴:۶۱۴)عرض کرد: فدایت شوم از یکی از برادران دینی ام خبری به من می رسد که آن را ناخوش دارم و چون از خود او می پرسم انکار می کند و حال آنکه جمعی از افراد مورد اطمینان آن را به من خبر داده اند. امام فرمود: ای محمّد! چشم و گوش خود را درباره برادر مسلمانت تکذیب کن و اگر پنجاه نفر در نزد تو شهادت دهند قول او را

تصدیق و آنها راتکذیب کن و چیزی را به ضرر وی شایع مکن که سبب خواری و ریختن آبروی او باشد و در نتیجه از کسانی باشی که خدا درباره آنها ـدر سوره نور آیه -۱۹ می فرماید: »کسانی که دوست دارند که کار بد در میان مؤمنان شیوع یابد عذابی دردناک دارند

موضوع ماهواره چون مصداق نوپدید هست در آیات و روایات اشاره مستقیم بدانها وجود ندارد اما بر مصداق آن قول فقهای معاصر میتواند مبنا قرار گیرد گرچه دلایل فقهی بر ممنوعیت فعل مفسده و... دلالت دارد، اما ایجاد ارتباط این دو(یعنی نفس فعل حرام و وجود برنامه های ماهواره) بعهده فقهای حال حاضر است که به نوعی مبنای شرعی قلمداد میگردد. با بررسی استفتائات فقهی مانند نظرات آیات عظام بهجت-مکارم شیرازی-نوری همدانی-سیستانی-وحجید خراسانی-صافی گلپایگانی-فاضل لنکرانی و خامنه ای جملگه اظهار داشته اند چنانچه ماهواره موجب مفسده و سستی اعتقادات و فحشا و.. نباشد حرام نیست. نظر قابل توجه، نظر آیت الله صادق روحانی است که می فرماید در این زمینه مانند تلوزیون است. یعنی به صراحت حکم حرمت نگهداری را منوط به قصد و هدف استفاده کننده می دانند مانند استفاده از چاقو چنانچه به قصد کشتن انسان بیگناه باشد حرام و بر عکس برا نجات انسان باشد واجب و... است.

بنابراین بسیاری از علما و فقها و مراجع بر مباح و جایز بودن ماهواره و استفاده از آن به شرط استفاده حلال و در راستای مقاصد مشروع علمی ، تفریحی و دیگر منافع حلال، تاکید دارند و برخی دیگر نیز نظرشان بر این است که اگر قصد طرفین استفاده حرام باشد خرید و فروش آن نیز حرام است (منصور، ۱۶۱،۱۳۸۹)خوب این یک امر مسلّم است و جای بحث ندارد که اگر قصد طرفین استفاده نامشروع و خلاف شرع باشد معامله باطل و فعلشان نیز حرام است (کریمی،۱۳۸:۱۳۹۲)

می توان این ماهواره را به کتب ضاله مقایسه نمود البته با اندکی تفاوت (را که نفس کتب ضاله حرام است مگر استفاده مشروع داشته باشد اما ماهواره دو وجهی است هم استفاده حرام هم حلال و نه اینکه نفس آن برای مقاصد حرام باشد) و می توان از اظهار نظر علما در آن موضوع و با تنقیح مناط حکم ماهواره را نیز استخراج نمود تعبیر شهیدین این چنین است : ینقسم موضوع التجاره الی محرم و مکروه و مباح..... فالمحرم..... و حفظ کتب الضلال عن التلف او عن ظهر القلب.... از جمله تجارتهای حرام نگهداری و تدریس و نسخه برداری کتب ضاله است(جبعی عاملی،)۱۴۱۴:۶۳۵

قوانین ما که برخاسته از مبانی فقهی یعنی آیات قرآن کریم، روایات معصوم(ع) و اجماع فقها و در نهایت عقل هست در این زمینه اشاراتی غیر مستقیم داشته اند در حال حاضر دریافت برنامههای ماهوارهای در ایران مطابق قانون »ممنوعیت بهکارگیری از تجهیزات دریافت از ماهواره مصوب ۲۳ بهمن «۱۳۷۳ ممنوع است و ورود، تولید، توزیع، نصب، تعمیر و استفاده از این تجهیزات جز در مواردی که قانون معین کرده است واجد مجازات قانونی است. مطابق این قانون وزارت کشور موظف است با استفاده از نیروهای انتظامی و یا نیروی مقاومت بسیج در اسرع وقت نسبت به جمع آوری تجهیزات دریافت از ماهواره اقدام نماید. بنابراین بر اساس این قانون، ضابط جرائم مربوط به بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، نیروی انتظامی و نیز نیروی مقاومت بسیج می باشد. (رهبری،۹۹:۱۳۸۹)

اگر فردی تجهیزات ماهواره را نگهداری یا استفاده کند، و دستگاه از او کشف شود، کالا ضبط و مصادره شده جهت توسعه پوشش رادیو و تلویزیونی کشور در اختیار سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران قرار می گیرد بر اساس ماده ۸ قانون ممنوعیت نگهداری تجهیزات ماهواره، واردکنندگان، تولیدکنندگان و توزیع کنندگان تجهیزات دریافت از ماهواره علاوه بر ضبط و مصادره اموال مکشوفه توسط دادگاهها به مجازات ده تا یکصد میلیون ریال محکوم میگردند. بر اساس ماده ۹ همین قانون، استفادهکنندگان از تجهیزات دریافت از ماهواره علاوه بر ضبط و مصادره اموال مکشوفه به مجازات نقدی از یک میلیون تا سه میلیون ریالمحکوم می گردند. حمل، نگهداری، نصب و تعمیر تجهیزات دریافت از ماهواره ممنوع و مرتکبین به مجازات نقدی از یک تا پنج میلیون ریال محکوم میگردند

در مورد مرجع قضایی صالح در رسیدگی به جرم نگهداری تجهیزات ماهواره باید گفت:

بر اساس رای وحدت رویه شماره ۷۵۱-۵/۵/۱۳۹۵ که رسیدگی به بزه نگهداری، حمل، نصب و استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره را به صراحت در صلاحیت محاکم عمومی جزایی دانسته است و با تأکید بر عدم فسخ بند (الف) ماده ۹ قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره (مصوب۱۳۷۳)توسط ماده ۷۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب۱۳۹۲)و با تفکیک بزه حمل، نگهداری و فروش تجهیزات از بزه ورودغیرقانونی مندرج در ماده ۸ همین قانون که دائر بر مجازات وارد کنندگان این کالا به کشور است، رسیدگی به این جرم در صلاحیت

دادگاه عمومی کیفری است بر اساس قانون ممنوعیت نگهداری تجهیزات دریافت ماهواره، نگهداری تجهیزات مورد نظر نیز جرم بوده و نیازی به استفاده از آن نمی باشد.

بر اساس بند الف ماده ۹ قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، نگهداری از تجهیزات ماهوار جرم بوده و مجازات آن جزای نقدی از ۱۰۰ هزار تا ۵۰۰ هزار تومان است.

بهرغم این ممنوعیت مدتی است که سیاستجنایی تقنینی و قضایی اتخاذ شده در این خصوص به سبب افزایش مخاطبان این وسیله به نقد کشیده شده است در واقع خیزش آمار استفادهکنندگان این وسیله نشان میدهد که قانون ممنوعیت به کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره (مصوب۱۳۷۳)نتوانسته آنچنان که انتظار میرفت موفق باشد موافقان این قانون به دلایل زیادی من جمله سیاسی، حقوقی و فرهنگی تمسک جستهاند و از سوی دیگر مخالفین نیز به نقد این قانون با محوریت قرار دادن نظریات مطرح در جامعه شناسی جنایی به عدم انطباق قانون با وجدان جمعی جامعه و همچنین عدم توجه به معیارهای جرم انگاری اشاره نمودهاند. در نهایت باید اضافه کرد که فرآیند دادرسی جرم بهکارگیری از تجهیزات دریافت از ماهواره به سبب برخی ابهامات نیازمند توجه و دقتی عمیق است تا بتواند سیاست جنایی قضایی کارآمد و مطلوبی را محقق کند. (باستانی،۱۳۸۳:۱۱۴)گرچه در گذشته تحقیقاتی در قالب مقاله و پایان نامه تحصیلات تکمیلی در خصوص موضوع ماهواره و قوانین و مقررات آن صورت گرفته است. ولی درصدد هستیم که از دیدگاه فقهی هم بر این مساله نگاه کرده و مبنای فقهی حرمت نگهداری این تجهیزات را با واکاوی در قوانین کیفری تشریح و تبیین نماییم.

از آنجایی که اکثریت مردم به استفاده از ماهواره گرایش دارند لذا اهمیت و ضرورت تحقیق بر این اساس است که با بررسی دقیق از نگاه شرعی و مبانی فقهی به مساله نگهداری و از سویی استفاده از تجهیزات ماهواره پرداخته شود و از نگاهی دیگر قوانین کیفری نیز مورد شرح و بررسی قرار گیرد تا موارد ابهام و اجمال در این خصوص برطرف گردد.

مفهوم ماهواره

ذیلا معنی لغوی و اصطلاحی ماهواره بیان می شود.

معنی لغوی ماهواره

دستگاهی که از زمین به وسیلهٔ موشک به فضا پرتاب می شود و در مدار زمین، ماه، یا سیارات دیگر قرار می گیرد و برای ارتباط های تلفنی، تلویزیونی، عکس برداری، هوا شناسی، و پاره ای امور دیگر استفاده می شود، قمر مصنوعی. (عمید، ۱۳۶۲)

اجرامی که به مدار زمین پرتاب می شوند جهت انتقال علایم رادیویی و تلویزیونی از نقطه ای به نقطهٔ دیگر در روی زمین ، قمر مصنوعی. (معین،۱۳۷۳)

معنی اصطلاحی ماهواره

ماهواره به دستگاههای ساخت بشر گفته میشود که به فضا فرستاده شده و در مدارهایی به گرد زمین یا سیارات دیگر میچرخند.

اهمیت ماهواره ها برای مخابرات و بررسی منابع زمینی و پژوهش و کاربردهای نظامی و جاسوسی روز افزون است. بخشی از پژوهشهای علمی و تخصصی که در آزمایشگاههای مستقر در فضا انجام میشود، هرگز نمیتوانست روی کره زمین، عملی شود. (کاستلز، ۱۳۸۱:۲۹)

تجهیزات دریافت برنامه های ماهواره

انواع تجهیزات جانبی و اتصالات لازم برای دریافت برنامه های ماهواره ای به قرار زیر است.

ال ان بی

الِنبی : قطعه کمنویز، وسیلهای است که امواج ماهوارهای همگراشده از سوی دیش ماهواره را به سیگنال الکتریکی تبدیل کرده و پس از تقویت دامنه و تبدیل فرکانس رادیویی (RF) به فرکانس میانی (IF)، آن را به رِسیور (گیرنده) میدهد.

برای رسیدن به بهترین حالت دریافت سیگنال، الانبی باید در کانون دیش قرار گیرد.

ریسیور

دستگاه تبدیل کنندهٔ فرکانس در مجموعهٔ دریافت کنندهٔ تصاویر ماهواره ای. ریسیور Reservar در زبان های فرانسوی و اسپانیایی و در زبان کاتالان، گالیسیایی (Reserva) به معنی کتاب می باشد. ولی در اصطلاح به گیرنده یا دریافت کننده ی تصاویر ماهواره ای گفته می شود.

دیش

دیش ماهواره یا بشقاب ماهواره یک جسم گرد بشقابشکل نسبتاً بزرگ است که با الِانبی، یک آنتن سهَمَوی را تشکیل میدهد.

این وسیله برای دریافت امواج ریزموج (مایکروویو) از ماهواره مخابراتی، یا ارسال به آن طراحی شدهاست. دیش، امواج را همگرا کرده، به الانبی منتقل میکند. دیش، فلزی و رسانا است.

برای دریافت امواج از جهتهای مختلف، برخی از قیچی الانبی استفاده میکنند اما دیشهای گردان از اواسط دهه ۱۳۸۱ وارد ایران شدند که ابتدا از دایسکِ مخفف کنترل دیجیتالی تجهیزات ماهواره) که یک پروتکل ارتباطی میان گیرندهٔ ماهواره (رسیور) و دستگاههای دیگر (مانند گردانندهٔدیش، یا سوییچ چند-بشقابی) استفاده میکردند که بر روی پایههای دیش گردان قرار میگرفت و بشقابهای ۷۰ تا ۱۲۰ سانتیمتری روی آن نصب میشد. از امتیازات آن، امکان چرخش یکنواخت ۳۶۰ درجه بود. (کازنو، :۲۵۳ ۱۷)

بعدها، دیشهای لعابی بیضوی شکل دایسک ۲ وارد بازار شدند که برخی امکان تغییر جهت عمودی و افقی را با هم داشتند. تنظیم دیشهای گردان نیاز به تراز بودن پایه و قرار گرفتن دقیق پایه دیش بهطور همراستا با عرض جغرافیایی یا همان خط جنوب قطبنما (در نیمکره شمالی یا خط شمال قطبنما در نیمکره جنوبی دارد تا پایه دیش با خط استوا همراستا شود.

نظرات فقهای امامیه در خصوص تجهیزات ماهواره ای نظرات

فقهای موافق

دستگاه آنتن ماهوارهای از این جهت که صرفا وسیلهای برای دریافت برنامههای تلویزیونی است که هم برنامههای حلال دارد و هم برنامههای حرام، حکم آلات مشترک را دارد. لذا خرید و فروش و نگهداری آن برای استفاده در امور حرام، حرام است و برای استفادههای حلال جایز است. ولی چون این وسیله برای کسی که آن را در اختیار دارد زمینه دریافت برنامههای حرام را کاملا فراهم میکند و گاهی نگهداری آن مفاسد دیگری را نیز در بر دارد، خرید و نگهداری آن جایز نیست مگر برای کسی که به خودش مطمئن است که استفاده حرام از آن نمیکند و بر تهیه و نگهداری آن در خانهاش مفسدهای هم مترتبّ نمیشود. لکن اگر قانونی در این مورد وجود داشته باشد باید مراعات گردد. استفاده از این دستگاه برای دیدن و شنیدن برنامههای علمی یا قرآنی و مانند آن، هر چند فینفسه مانعی ندارد، ولی به دلیل این که برنامههایی که از طریق ماهواره توسط دولتهای غربی و بیشتر کشورهای همسایه پخش میشوند، غالبا در بردارنده آموزش افکار گمراهکننده و تحریف حقایق و همچنین برنامههای لهو و فساد هستند و حتّی مشاهده برنامههای علمی یا قرآن ازطریق آنها موجب وقوع در فساد و ارتکاب حرام میگردد، بنابر این شرعا استفاده از آنتنهای مذکور برای دیدن آن برنامهها حرام است مگر آنکه برنامههای مفید علمی یا قرآنی محض باشند و مشاهده آنها مستلزم هیچ فساد یا ابتلاء به عمل حرامی نباشد، البته اگر قانونی باشد باید مراعات شود.

نظرات فقهای مخالف

دستگاه آنتن ماهوارهای از این جهت که صرفا وسیلهای برای دریافت برنامههای تلویزیونی است که هم برنامههای حلال دارد و هم برنامههای حرام، حکم آلات مشترک را دارد . لذا خرید و فروش و نگهداری آن برای استفاده در امور حرام ، حرام است و برای استفادههای حلال جایز است. ولی چون این وسیله برای کسی که آن را در اختیار دارد زمینه دریافت برنامههای حرام را کاملا فراهم میکند و گاهی نگهداری آن مفاسد دیگری را نیز در بر دارد، خرید و نگهداری آن جایز نیست مگر برای کسی که به خودش مطمئن است که استفاده حرام از آن

نمی‌کند و بر تهیه و نگهداری آن در خانهاش مفسدهای هم مترتبّ نمی‌شود . لکن اگر قانونی در این مورد وجود داشته باشد باید مراعات گردد.

حضرت آیت الله شیخ ناصر مکارم شیرازی:

با توجّه به این که غالب برنامه های آن فاسد است، و اثرات منفی در پی دارد، و در هر خانه ای وارد شود غالباً از آن سوء استفاده خواهد شد، استفاده از آن جایز نیست.

پاسخ: حضرت آیت الله سید عبدالکریم موسوی اردبیلی:

به طور کلی خرید ، استفاده ونگهداری آلات مشترکه ، به قصد استفاده حلال از آنها چنانچه خوف وقوع در حرام نداشته باشد اشکال ندارد، البته چنانچه قوانین ومقرراتی در موردی وجود داشته باشد مراعات شود.

پاسخ: حضرت آیت الله سید محمدعلی علوی گرگانی:
چنانچه از این دستگاه برای گرفتن کانالهای مجازِی که اشکال شرعی ندارند، استفاده شود خرید و نگهداری و استفاده از آن نیز مانعی ندارد.

ادله قائلین به جواز استفاده و نگهداری از تجهیزات ماهواره ای

نهی از دلبستگی به اهل کتاب (غیرمسلمان)

عمده شبکههای تلویزیونی ماهوارهای، متعلق به اهل کتاب است و علاقه و دلبستگی مردم جامعه اسلامی به تماشای برنامههای این گونه شبکهها، ممکن است منجر به ایجاد دلبستگی م سلمانان به اهل کتاب شود. حال آنکه هرگونه دلبستگی م سلمانان به اهل کتاب، در نصوص قرآنی و روایی مورد نهی قرارگرفته است. چنانچه خدای بزرگ میفرماید: دشمنان من و دشمنان خودتان را دوست مگیرید، شما با آنان طرح دوستی میافکنید در صورتی که آنان قرآن و آیینی را که برای شما آمده و سراسر حق است انکار کردند (ممتحنه).۱: منظور از اهل کتاب، پیروان کتابهای آسمانی غیر از قرآن کریم است، گرچه در قرآن، غالباً درباره یهود و نصارا به کاررفته است (بقره۱۰۱؛ آلعمران).۶۴: خداوند متعال میفرماید: ای کسانی که ایمان آوردهاید! یهودیان و مسیحیان را دوستان خود مگیرید... هر کس از شما آنان را به دوستی گیرد قطعاً از آنان به شمار میآید و از ستمکاران است و خدا مردم ستمکار را هدایت نمیکند (مائده).
:۵۱

دلایل نهی از دلبستگی به اهل کتاب در نصوص قرآنی و روایی متعددی، تصریح شده است:

- بازداشتن مردم جامعه اسلامی از انحراف؛ کیش اهل کتاب برخاسته از هواهای نفسانی آنان است و آنان تا زمانی که از کیش آنها پیروی نشود راضی نمیشوند (بقره).۱۲۰:

- مصونیت از کینه آنان نسبت به مؤمنان؛ یهودیان و مشرکان، سرسخت ترین مردم در دشمنی با کسانی هستند که ایمان آوردهاند (مائده،۸۲).

- نجات از بی اعتنایی آنان به کتاب الهی؛ گروهی از یهود و نصارا علیرغم علم به حقانیت اسلام، عمداً آن را نادیده گرفته و موجب غفلت زدگی جامعه اسلامی میشوند (بقره .۱۰۱) :

- سلامت از اعتقاد انحرافی آنان؛ به دلیل تحریف در تورات و انجیل، دچار انحراف از دین حقیقی شدهاند و بهترین راه مصونیت از این انحراف، اعراض از آنان است (مائده).۶۴: پیشگیری از تأثیر فرهنگ و اعتقادات آنان بر مسلمانان، چنان مورد تأکید است که حتی در برخی روایات از مشارکت در مراسم اهل ذمه (راوندی، ۲۲۷،۱۴۰۷)، شبیه شدن به آنها (ابن بابویه، ۱/۱۳۰،۱۴۱۳)و آغاز سلام به آنها (کلینی، ۲/۶۴۹،۱۳۶۵)نهی شده است.

- حراست از برتریطلبی آنان؛ هر یک از یهود و نصارا خود شان را پسران خدا و دوستان او میدانند. (مائده).۱۸: اعتقاد به قوم برگزیده خداوند در آموزههای یهود منجر به فجایع خونباری در

دنیا گردیده که نمونه آن در فلسطین مشهود است. البته برخی نصوص، دلالت بر برتری نصارا بر یهود و اولویت آنها در تعامل دارند (مائده۸۲؛ آلعمران).۷۵:

- رهایی از نیرنگ بازی آنان؛ گروهی از آنان در ادعای دو ستی خود، صادق نی ستند و هدف آنها از پخش رایگان شبکه های تلویزیونی ماهوارهای، ضربه زدن به جامعه اسلامی است (آلعمران).۷۲:

بررسی دلیل: در دلالت این آیات و روایات بر حرمت هرگونه دلبستگی به اهل کتاب تردیدی نیست، اما نگهداری تجهیزات دریافت از ماهواره مشمول این ادله نمیشود؛ زیرا نگهداری این تجهیزات، مقدمه استفاده از آن است. هرچند علت تامه استفاده نیست؛ ممکن است کسی این تجهیزات را نگهداری کند اما موردا ستفاده قرار ندهد. ذی المقدمه یعنی ا ستفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره نیز ملازمه با تما شای شبکههای تلویزیونی اهل کتاب ندارد؛ ممکن است این تجهیزات برای استفادههای علمی غیر تلویزیونی و یا حتی تماشای شبکههای تلویزیونی غیر اهل کتاباستفاده شوند. همچنین قطعیت ایجاد دلبستگی به اهل کتاب در نتیجه تماشای برنامههای تلویزیونی آنان، مورد تردید است؛ یعنی تماشای برنامه های آنها علت تامه برای ایجاد دلب ستگی نی ست. لذا مقدمیت نگهداری تجهیزات دریافت از ماهواره برای دلب ستگی به اهل کتاب، محل تردید است.

در فرض پذیرش مقدمه بودن نگهداری، برخی فقیهان امامیه مطلقاً معتقدند مقدمه حرام، حرام نیست و ملازمه ادعایی را نفی میکنند (موسوی خمینی، ۱۳۶۷ ،)۱/۲۸۲ و عدهای نیز بین مقدمات تولیدی (تسبیبی) و غیر آن تفصیل دادهاند؛ به این بیان که اگر مقدمه حرام، علت تامه تحقق حرام باشد، به گونه ای که پس از انجام مقدمه، ذی المقدمه هم تحقق پیدا کند، چنین مقدمه ای حرام است اما چنانچه اختیار و اراده مکلف، آخرین جزء علت باشد، این گونه مقدمات حرام، حرام نیست (آخوند خراسانی، ۱۴۲۴،).۱۲۸ لذا چنانچه مقدمه حرام، از قبیل جزء اخیر علت تامه، یا از قبیل علت تامه برای ذی المقدمه (حرام) باشد، در حرمت آن اشکالی نیست، اما اگر مکلف پس از مقدمه، اختیار داشته باشد که حرام را انجام ندهد، این مقدمه، حرام نیست و اگر با انجام مقدمه، قصد ایصال به ذی المقدمه (حرام) را داشته باشد اما مرتکب ذی المقدمه نشود، متجری محسوب ا ست (عراقی، ۱۹۹۱ ، ۱/۳۱۷)۳۲۰؛ بنابراین، صرف نگهداری تجهیزات دریافت از ماهواره، مشمول ادله نهی از دلب ستگی به اهل کتاب نمیشود.

لزوم دشمنی با شیطان و منافقان و ملحدان

بخش عمدهای از شبکههای تلویزیونی ماهوارهای در سطح بین الملل در اختیار شیطان و منافقان و ملحدان است و تماشای برنامههای آنها به معنای برقراری ارتباط نزدیک با آنان تلقی میگردد که با ا سباب و لوازم د شمنی مباینت دارد. حال آنکه خداوند متعال، مؤمنان را درباره شیطان، منافقان و ملحدان به دشمنی امر فرموده است. چنانچه درباره شیطان میفرماید: شیطان دشمن شماست پس او را دشمن بدانید (فاطر)۶؛ و درباره منافقان میفرماید: آنان د شمن تواند که د شمنی را به نهایت ر ساندهاند؛ از آنان بر حذر باش (منافقون).۴: همچنین عداوت ح ضرت ابراهیم علیه ال سلام با ملحدان را به عنوان الگوی مؤمنان ستوده و میفرماید قطعاً: در گفتار و رفتار ابراهیم و ک سانی که با او بودند برای شما سرم شق نیکویی ا ست؛ آنگاه که به قوم خود گفتند: ما از شما و آنچه به جای خدا میپر ستید دوری میجوییم و با شرک ورزیدن شما مخالفیم و میان ما و شما برای همیشه دشمنی و کینه پدید آمده است، مگر اینکه به خدای یکتا ایمان بیاورید (ممتحنه. ۴)

برخی نصوص قرآنی و روایی نیز بر لزوم دوری از فاسقان تأکیددارند. چنانچه حضرت موسی علیه السلام جدایی از فاسقان را از خدای متعال درخواست کرد (مائده)۲۵: و حتی رسول خدا صلی الله علیه و اله از اجابت دعوت فاسق به غذا و حضور بر سفره آنان نهی فرمود (ابن بابویه قمی، ۱۴۱۳، ۴/۷)و امام باقر علیه ال سلام فرمود: پدرم علی بن الح سین علیه ال سلام به من فرمود:

پ سرم! از پنج کس بر حذر باش و با آنها گفت وگو و همراهی نکن. بر حذر باش از مصاحبت با دروغگو که او همانند سراب دور را برای تو نزدیک و نزدیک را دور میکند و بپرهیز از مصاحبت با فاسق، زیرا او تو را به لقمهای یا کمتر از آن میفروشـد و بر حذر باش از همراهی با بخیل که تو را در نیازمندترین حالت به مال او، خوار و زبون میکند و بپرهیز از مصاحبت با احمق که تلاش او برای سود رسانی به تو زیان آور است و بپرهیز از همراهی با قاطع رحم که در کتاب الهی مورد لعن است (کلینی، ۲/۶۴۱،۱۳۶۵).

منافقان به عنوان شاخه ای از فاسقان شمرده شدهاند (توبه).۶۷: ظاهرشان بسیار فریبنده است، ولی دشمن حقیقی جامعه اسلامی هستند و خدای متعال مسلمانان را از این گروه بر حذر داشته است (منافقون).۴: امام علی علیه السلام فرمود: ای کمیل ! از منافقان دوری کن و با خائنان همراهی نکن. ای کمیل ! از رفتن به درب خانه ستمکاران و اختلاط با آنان و ک سب درآمد از طریق آنها بر حذر باش و از اطاعت آنان و ح ضور در مجالسشان نیز بپرهیز که این کار موجب خشم خدا بر تو خواهد بود. ای کمیل ! هرگاه ناچار شدی نزد آنان روی، پیوسته خدای متعال را به یاد آور و بر او توکل کن و از شـر آنان به خدا پناه ببر. نزدشـان برو ولی با قلب خود از کردارشـان بیزار باش، با صـدای بلند خدا را به عظمت یاد کن تا آنها بشنوند؛ زیرا (در این صورت) هیبت تو در آنان اثر خواهد کرد و از شرشان در امان خواهی بود (مجلسی، ۷۴/۲۷۱،۱۴۰۴).

البته مق صود از لزوم د شمنی با این ا شخاص به دلیل د شمنی آنان با ا سلام ا ست. وگرنه ن صوص قرآنی و روایی متعددی بر لزوم اعمال عدالت و انصاف راجع به دشمن (مائده۸:؛ ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ۸۸؛ کلینی، ۱/۴۷،۱۳۶۵)، نهی از کتمان شهادت برای دشمن (ابن بابویه قمی، ۲۴،۱۳۸۸)، وفای به عهد (شریف رضی، ۱۴۱۴،)۵۳، گذشت از دشمن (تمیمی آمدی، ۴۳۵،۱۳۶۶)، سکوت و حلم در برابر دشمن (مفید، ۱۱۸،۱۴۱۳)و اتخاذ تدابیر لازم جهت کاهش د شمنی (ابن بابویه قمی، ۴۲۷،۱۴۰۳-۴۲۶)تأکید دارند که منظور از د شمن در این ن صوص، خ صومت شخ صی است و شامل دشمن دینی نمیشود.

نحوه برخورد با دشمن دین، مستلزم اتخاذ تدابیری است که به برخی از آنها اشاره میگردد:

- مقابله با تهاجم فره نگی دشمن؛ نفوذ فرهنگ دشمن از قبیل نوع پوشش و تغذیه و معاشرت موجب همگونی با دشمن و نابودی جامعه اسلامی میشود. رسول خدا صلی الله علیه واله فرمود: لباس دشمنان مرا نپوشید و غذای دشمنانم را نخورید و به روش دشمنانم رفتار نکنید که اگر چنین کردید از دشـمنان من به شـمار می آیید، چنانکه آنان دشـمنانم هسـتند (ابن بابویه قمی، ۲/۲۳،۱۳۷۸). البته لزوم مبارزه با تهاجم فرهنگی به جوانان، بی شتر مورد تأکید ا ست؛ زیرا قلب جوان همانند زمین خالی از ک شت و آماده بذراف شانی ا ست و هرکس آن را با فکر و مکتب خود پرورش دهد، مالک آن خواهد شد. چنانکه در نامه امام علی علیه السلام خطاب به فرزندشان امام حسن علیه السلام بیان شده است (شریف رضی، ۳۱،۱۴۱۴)و امام صـادق علیه السـلام فرمود: جوانان را پیش از آنکه گروههای منحرف بر شـما در این کار سـبقت گیرند با حدیث آشـنا کنید (طوسـی، ۸/۱۱۱،۱۳۶۵). جوانان، عامل مهمی در تحولات فرهنگی، سیا سی و اقت صادی ک شورها مح سوب می شوند و د شمنان برای جلوگیری از پی شرفت کشورهای اسلامی، با ایجاد سرگرمیهای فریبنده، سعی در سلطه بر آنها دارند. پس لازم است راههای نفوذ فرهنگی دشمنان مسدود گردد و یکی از این منافذ، تماشای برنامههای غیر مناسبی است که توسط شبکههای تلویزیونی ماهوارهای دشمنان پخش میشوند.

- لزوم هو شمندی و آمادگی در برابر ترفندهای د شمن؛ جامعه ا سلامی باید آمادگی دفاعی همه جانبه را حفظ نموده و از د شمن غافل ن شود. امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: پیش از آنکه آنها (دشمن) با شما بجنگند، برای نبرد با آنان و دفاع از خودکاملًا آماده باشید. به خدا سوگند هیچ قومی در میان خانه خود مورد هجوم قرار نگرفتند مگر اینکه خوار شـدند (کلینی، ۱۳۶۵، ۵/۵؛ شـریف رضـی، ۱۴۱۴،)۲۷. حراسـت از مرزهای کشـور ازجمله وظایف حکومت اسلامی است. امام علی علیه السلام فرمود: برای حاکم سزاوار نیست در حفظ مرزها کوتاهی کند (ابن شعبه حرانی، ۳۱۹،۱۳۶۳)مرزهای فرهنگی کشور نیز مشمول این ادله میشود. لذا حکومت اسلامی باید از ورود شبکههای تلویزیونی ماهوارهای دشمن به داخل خانه های

شهروندان جامعه اسلامی، جلوگیری کند.

بررسی دلیل: طبق نصوص قرآنی و روایی فوق، دشمنی شیطان و منافقان و ملحدان با جامعه اسلامی، واضح و مبرهن است، هرچند در ظاهر، ابراز خصومت نکنند و یا حتی اعلام دوستی نمایند؛ اما تعرفه این سه گروه به عنوان دشمن، ملازمه با قطع ارتباط با آنان ندارد. چنانچه در نظام حقوق بین الملل نیز برای مخاصمات مسلحانه و غیرمسلحانه، قواعد و مقررات عرفی و معاهدی حاکم است. نهی در ادله فوق، نهی از رابطه همیارانه و اعتماد به د شمن ا ست؛ اما در مو ضوع مورد بحث، نگهداری تجهیزات دریافت از ماهواره- در فرض ا ستفاده از آن و تما شای برنامههای تلویزیونی ماهوارهای د شمنان- موجب ارتباط همیارانه و دو سویه با آنها نمی شود. نگهداری این تجهیزات، به منزله دو ستی با شیطان و منافقان و ملحدان نیست. چنانکه عدم نگهداری این تجهیزات هم ملازمه با دشمنی با آنان ندارد.

راجع به وجوب مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن نیز تردیدی نیست، اما مقابله با شبکههای تلویزیونی ماهوارهای دشمن، جز از راه تأسیس شبکههای تلویزیونی ماهوارهای جهت ترویج عقاید حقه و بسیج عمومی مسلمانان میسر نخواهد شد. لذا جرم انگاری و ممانعت از این بسیج عمومی در جهت مقابله با تهاجم فرهنگی، اقدامی در جهت تضعیف خط اسلام تلقی میگردد. آنگاهکه کفار و منافقان برای ترویج مبانی اعتقادی خود از ابزارهای نوین ارتباطات ماهوارهای به نحو مؤثری استفاده میکنند، نباید مردم جامعه اسلامی ایران به ویژه متخصصان در امر تبلیغ اسلامی، از این ابزار مهم تبلیغی محروم شوند.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی – تحلیلی و از این رو نظری می باشد. به صورت کتابخانه ای و با

استفاده از اسناد مکتوب.

روش کار کتابخانه ای بوده و مبتنی بر فیش برداری می باشد. روش تجزیه و تحلی

اطلاعات کیفی است.

یافته ها

از مهمترین ابهامات این قانون اینکه قانونگذار تفاوتی میان استفادهکنندگان و دارندگان ماهواره قائل نشده است که این امر خود میتواند باعث ایجاد پرسشهای زیادی شود. به طور مشخص میتوان گفت قانونگذار مشخص نکرده است منظور از استفادهکنندگان، چه کسانیاند؟

از نگاه عرف، میتوان گفت استفادهکنندگان کسانیاند که برنامههای ماهوارهای را تماشا میکنند؛ بر اساس این تفسیر که به احتمال فراوان واضعان قانون نیز همین تفسیر را مد نظر داشتهاند، زن خانهداری که دستور پخت غذا را از ماهواره میگیرد، مجرم و مستحق ۷۴ ضربه شلاق است! یا کودکی که از ماهواره به نظاره جدیدترین انیمیشنهای جهان مینشیند نیز مجرم است؛ زیرا این دو نفر از ماهواره استفاده کردهاند.

اگر منظور مقنن، مالک و دارنده دیشهای ماهواره باشد، باز هم این تفسیر قابل خدشه است؛ زیرا از لفظ »استفادهکنندگان« اینگونه میتوان برداشت کرد که اگر کسی دارنده ماهواره است؛ ولی از آن بهره و استفاده نمیبرد، مجرم شناخته نمیشود؛ زیرا قانون تصریح دارد که استفادهکنندگان ـ و نه دارندگان ـ مجرم تلقی میشوند. در این صورت، مجریان این قانون نخست باید اثبات کنند شخص از ماهواره استفاده میکند، آنگاه به خانه او وارد شوند! مگر آنکه تفسیر موسعی از قانون در نظر بگیرند؛ ولی باید در نظر داشت که در مسائل جزایی، نمیتوان برای قاضی به اختیار تفسیر موسع قائل بود؛ زیرا تفسیر موسع قوانین جزایی، با اصل قانونیبودن جرایم و مجازاتها منافات دارد. منتسکیو (Montesquieu) از طرفداران تفسیر مضیق بوده، معتقد است قاضی بلندگوی قانون

است و از زبان او نباید چیزی جز مقررات قانون خارج گردد و قضاوت نیز چیزی جز بیان یک حکم قانونی نیست. سزار بکاریا معتقد بوده است قضات محاکم کیفری، حق ندارند قوانین جزایی را به طور موسع تفسیر نمایند و به مواردی که آشکارا در قانون پیشبینینشده است، تعمیم دهند (گلدوزیان، ۱۳۸۶، ج۱، ص۲۱۶-۲۱۷)

عفت لغتی است عربی از ریشه عفف به معنای مناعت و پاکدامنی و چشم پاکی و در واقع حاصل شدن حالتی برای نفس و جان آدمی است که به وسیله آن از غلبه و تسلط شهوت جلوگیری می شود (راغب اصفهانی، ۶۱۸،۱۳۷۴) در تعریف اخلاق گفته اند: اخلاق، جمع خلق است و خلق، حالتی برای نفس است که بدون تفکر و اندیشه، او را به کارهایی سوق می دهد. (ابن مسکویه، ۱۳۸۲،)۴۸ در ترمینولوژی حقوق، عمل منافی عفت چنین تعریف شده است: »هر کاری مربوط به امور جنسی است که بر حسب عرف و احساسات عمومی شرم آور باشد و قانون آن را مجرم شمارد« (جعفری لنگرودی، ۴۷۳،۱۳۷۸) جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی با جرایم هتک ناموس و منافیات عفت فرق کلی دارد؛ زیرا اعمالی که تحت عنوان هتک ناموس و منافیات عفت، مورد بحث واقع می شود در واقع اقداماتی هستند که در ارتباط با شخص ارتکاب می یابند، ولی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی، بیان عبارات و اشارات و تصاویری است که مخالف اخلاق حسنه و اخلاق عمومی شناخته شده اند. (همان،)۳ به نظر می رسد با توجه به جرایمی که قانون گذار ذیل فصل هجدهم آورده است، هر نوع عمل، رفتار و گفتاری که بر خلاف عفت و پاکدامنی جامعه باشد، اعماز روابط نامشروع با جنس مخالف دون زنا، تظاهر به عمل حرام، جریحه دار کردن عفت عمومی، عرضه و خرید و فروش صور قبیحه و. . . جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی تلقی می شوند. (عنصری فرد، ۱۳۸۵، ۱۸)

در تعریف جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی رایانه ای می توان گفت: به هر گونه انتشار، توزیع، معامله و ارسال محتویات مستهجن، تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع و فریب افراد، تسهیل دستیابی به امور یاد شده توسط سامانه های رایانه ای یا مخابراتی را جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی رایانه ای می گویند. (دزیانی، ۲۰،۱۳۸۳)مصداق قانونی هرزه نگاری فساد و فحشا است.

هرزه نگاری در فضای مجازی جرم تلقی شده و این جرم مانند همه جرایم دارای ارکان مادی و معنوی است که به قرار زیر است.

در مقام تبیین متون قانونی مرتبط با هرزه نگاری، تحلیل مواد دو سند بین المللی ضروری است؛ نخست، مادۀ ۳۴ کنوانسیون حقوق کودک و دیگری قسمت »ج« از بند ۱ مادۀ ۳ پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک، که کشورهای عضو را به جرم انگاری هرزه نگاری کودک و سایر رفتارهای مرتبط با آن الزام نموده است. کشور ایران به هر دو سند بین المللی پیوسته است؛ بر این اساس حکم موضوع این مواد، تکلیفی قانونی برای قانونگذار ایران محسوب می شود. مواد قانونی مربوط به تعیین عنوان مجرمانه و مجازات های مرتبط با هرزه نگاری در نظام حقوقی کنونی ایران به شرح زیر است:

الف) مادۀ ۶۴۰ قانون تعزیرات اسلامی مصوب ۲/۳/۱۳۷۵ که بدون تغییر تاکنون باقی است و مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ و ۷۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب.۱۳۹۲

ب) مواد ۳، ۵، ۸ و ۱۰ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، مصوب ۱۶/۱۰/۱۳۸۶؛ ج) مادۀ ۲۸ قانون مطبوعات، مصوب ۲۲/۱۲/۱۳۶۴؛

د) مقررات و ضوابط شبکه های اطلاع رسانی رایانه ای مصوب ۱۳۸۰، شورای عالی انقلاب فرهنگی.(۰ جلالی فراهانی، :۱۳۸۶)

هر یک از قوانین و مقررات مذکور در خصوص ارکان و عناصر اختصاصی جرم هرزه نگاری، متضمن احکامی هستند که در تحلیل عنصر مادی و روانی به آنها می پردازیم.

در ابتدا هر یک از اجزای ضروری برای تحقق عنصر مادی جرم هرزه نگاری به تفکیک بررسی می شود:

مقصود از رفتار، عمل فیزیکی است که باید از یک فرد سر بزند تا بتوان وی را مرتکب جرم دانست. نگاهی به مصادیق »رفتار« در عنصر مادی جرم هرزه نگاری و جرایم مرتبط با آن، بیانگر آن است که اصولًا عنصر مادی این جرم به صورت »فعل« بوده و تحقق آن از طریق ترک فعل امکان پذیر نیست. با این وجود تنها در یک مورد خاص، ترک فعل به عنوان عنصر مادی جرم مرتبط با هرزه نگاری در نظر گرفته شده است. قانونگذار در مادۀ ۷۴۹ قانون مجازات اسلامی، ارائه دهندگان خدمات دسترسی اینترنتی را مکلف نموده است که محتواهای مجرمانۀ رایانه ای از جمله محتواهای هرزه نگارانۀ موضوع مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ این قانون را با توجه به فهرست های ابلاغی از سوی کارگروه ویژۀ موضوع این قانون، فیلتر کنند. در صورت فیلتر نکردن برای این مؤسسات،

مجازات های انحلال و جزای نقدی پیش بینی شده است. (آشوری، ۱۳۸۹، ۱، ۲۴)مصادیق هرزه نگاری در دو گروه کلی قابل طبقه بندی است.

قانونگذار ایران با عباراتی از قبیل »ساختن«، »تولید« و »تولید کردن« این عمل را به عنوان یکی از مصادیق جرم هرزه نگاری معرفی کرده است. تمامی افرادی که در فرایند تولید یا ساختن یک اثر هرزه نگارانه فعالیت می نمایند، اقدام شان مشمول عنوان »تولید« بوده و قابل تعقیب اند. بنابراین، نقاش، تصویربردار، نویسنده، فردی که به صورت برهنه یا در حال آمیزش جنسی در مقابل دوربین قرار می گیرد و دیگر افراد دخیل در این فرایند، مشمول این عنوان می باشند. (همان،)۳۵ برای محکوم کردن فرد به تولید این گونه آثار، نیازی نیست که وی، اثر ناموجودی را به وجود آورده باشد؛ بلکه دستکاری و تغییر در یک اثر موجود، به نحوی که به اثری هرزه نگارانه تبدیل شود، نیز مشمول عنوان »تولید« است. در تبصرهٔ ماده ۷۴۴ قانون مجازات اسلامی، عمل کسی به وسیلهٔ سامانه رایانه ای یا مخابراتی، صدا، تصویر یا فیلم دیگری را به نحوی تغییر دهد یا تحریف نماید که به صورت مستهجن در آید، جرم انگاری شده است. (همان)

مقصود از مداخله در آثار هرزه نگارانه، آن گروه از مصادیق »رفتار مجرمانه« در قوانین حاکم اند که هرزه نگاری به معنای خاص یعنی تولید و ساختن اثر محسوب نمی شوند؛ اما با توجه به اهمیت شان، قانونگذار، آن ها را در حکم هرزه نگاری قرار داده و هم ردیف با هرزه نگاری به مفهوم خاص، جرم انگاری نموده است. این اقدامات ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم صورت پذیرند. (باستانی، ۲۱،۱۳۸۳).

مقصود از مداخلهٔ مستقیم آن قسم از موارد مداخله است که مرتکب، مستقیماً با آثار هرزه نگارانه ارتباط برقرار کرده و نسبت به آن اعمالی را انجام می دهد. این گونه موارد عبارتند از:

الف) پراکندن: از اعمالی که ممکن است فرد مستقیماً نسبت به یک اثر هرزه نگارانه انجام دهد، آن است که فرد، بدون آن که لزوماً در تولید اثر نقش داشته باشد به پخش و پراکندن آن در جامعه مبادرت ورزد. قانونگذار ایران با عباراتی چون »منتشر کردن«، »توزیع کردن«، »تکثیر«، »انتشار« و »اشاعه« این گونه رفتارها را واجد وصف مجرمانه دانسته است. (همان،۲۲)

آنچه از الفاظ توزیع، نشر و پراکندن به ذهن متبادر می شود، این است که برای تحقق چنین عناوینی مرتکب باید این اعمال را بر روی آن تعداد از آثار و محصولات هرزه نگارانه و نسبت به آن تعداد از مخاطبان و گیرندگان انجام دهد که عرفاً بر اقدام وی اطلاق توزیع یا نشر گردد. به عبارت دیگر و به عنوان مثال اگر یک فرد، تنها یک عکس هرزه نگارانه را از طریق بلوتوث به دیگری بدهد یا آنکه صرفاً یک حلقه سی دی را در اختیار یکی از دوستانش قرار دهد، نمی توان عمل وی را با عناوین مذکور منطبق دانست. بنابراین، صرف منتقل کردن یک اثر هرزه نگارانه به دیگری به گونه ای که عرفاً نتوان توزیع یا انتشار را برای آن اطلاق نمود، جرم انگاری نشده است.

ب) نمایاندن: یکی دیگر از مصادیق رفتار در تحقق این جرایم آن است که فرد، آثار هرزه نگارانه را به دیگران نشان دهد؛ مانند این که فیلم هرزه نگارانه را به نمایش گذارد یا تصاویر هرزه نگارانه را به دیگران نشان داده یا بر در و دیوار شهر نصب نماید یا پشت ویترین مغازه گذارد (ولیدی، ۱۳۸۳،).۲۲۸ شرط مجرمانه بودن این عمل آن است که نمایاندن، جنبهٔ عمومی بیاید. مادهٔ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی با عبارت »به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد« به صراحت بر لزوم وجود این شرط تأکید کرده است. مقصود از عموم در این مواد، معنا و مفهوم عرفی آن است. بنابراین، اگر فردی فیلم هرزه نگارانه ای را در منزل خود و برای اعضای خانواده یا دوستانش به نمایش بگذارد، عمل وی فاقد جنبهٔ کیفری است؛ هر چند ممکن است تعداد بینندگان این فیلم، نسبتاً زیاد باشد؛ اما در فرضی که این اقدام با دعوت از تعداد بسیاری از افراد در منزل شخص انجام گیرد، به گونه ای که عرف این برنامه و نمایش را عمومی بداند، عمل فرد مشمول عنوان مجرمانهٔ مذکور قرار می گیرد. (همان،۲۳)

ج) صادرات و واردات: یکی دیگر از موارد مداخلهٔ مستقیم در آثار هرزه نگارانه، صادر کردن آثار هرزه نگارانه به خارج از کشور و یا وارد کردن آنها به کشور است. در این گونه موارد، برای جرم محسوب شدن فرد، نیازی نیست که شخصاً اقدام به صادر یا وارد کردن این اشیاء نموده باشد؛ بلکه صرف فراهم کردن موجبات صادرات و واردات جرم محسوب می شود؛ به تعبیر مادهٔ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی، اینکه فرد به وسیلهٔ دیگری مبادرت به انجام این کار نموده باشد، جرم محسوب شده و فرد به همان مجازاتی محکوم می شود که مباشرِ صادرات یا واردات بدان محکوم می گردد.

د) معامله و تجارت: از دیگر مصادیق رفتار در جرایم مرتبط با هرزه نگاری، تجارت و یا هر نوع معاملهٔ دیگر نسبت به اشیاء هرزه نگارانه است. در حقوق ایران نه فقط تصدی به این معاملات،

بلکه واسطه گری و دلالی آنها نیز در مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی جرم انگاری شده است. (همان) با توجه به مفاهیم مورد پذیرش در حقوق تجارت ، به نظر می رسد مقصود از تجارت در این جرایم، فرضی است که فرد، معاملۀ اشیاء هرزه نگارانه را شغل و حرفۀ خود قرار داده باشد، لفظ معامله در این جرایم، هر نوع معامله اعم از خرید و فروش، اجاره و دیگر مصادیق معاملات را در برمی گیرد. همچنین، تجارت در این گونه موارد اعم است از تجارت علنی و پنهانی و قاچاق اشیاء مذکور. (آشوری، ۴۱،۱۳۸۹)

هـ) داشتن اشیاء هرزه نگارانه: قانونگذار تحت شرایطی، صرف داشتن اشیاء هرزه نگارانه را به صورت مستقل و با عباراتی مانند »نگهداری«، »نگه داشتن« و »ذخیره کردن« جرم انگاری نموده است. بنابراین، اگر کسی تصاویر یا آثار هرزه نگارانه را بر روی دیسک سخت رایانه ای خود یا بر روی هر نوع حافظۀ رایانه ای دیگر از قبیل سی دی و حافظه های جانبی ذخیره نماید، یا اینکه مجلات

منزل خود نگهداری کند، عمل وی جرم محسوب و قابل مجازات خواهد بود؛ مجرمانه بودن نگه داری این اشیاء، مستلزم وجود عنصر روانی است؛ موضوعی که در محل مناسب خود به آن پرداخته می شود. (باستانی، ۲۴،۱۳۸۳)

مقصود آن دسته از موارد مداخله است که مرتکب، مستقیماً با آثار هرزه نگارانه ارتباط برقرار نمی کند، بلکه نسبت به آنها به نحو غیرمستقیم اعمالی را انجام می دهد. این موارد عبارتند از:

الف) ترویج: در »پراکندن«، مرتکب با پخش مواد، اشیاء و مطالب، هرزه نگاری را به صورت مادی در جامعه گسترش می هد؛ اما در ترویج، فرد، هرزه نگاری را به صورت غیرمادی بسط و توسعه می دهد؛ بدین معنی که شیء یا تصویری را پخش نمی کند، بلکه با عمل خود، به ترویج فرهنگ هرزه نگاری در جامعه دامن می زند. مهمترین مصداق این عمل آن است که فردی، اشیاء و محصولات هرزه نگارانه را تبلیغ نماید. قانونگذار ایران در بند ۴ مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی این موضوع را جرم انگاری نموده است که فرد برای تشویق به معاملۀ اشیاء هرزه نگارانه یا برای ترویج این اشیاء به نحوی از انحاء اعلان کند که فلان شخص، فاعل یکی از این اعمال است. بنابراین، هر کس به هر طریقی فیلم ها یا دیگر محصولات هرزه نگارانه را تبلیغ نماید، اقدام وی جرم محسوب و مستوجب مجازات می باشد.

ب) زمینه سازی: هر کس به هر طریق ممکن، دستیابی یک فرد به محصولات هرزه نگارانه را زمینه سازی نماید، اقدام وی می تواند واجد عنوان مجرمانه باشد، مانند آن که کسی یک فرد فعال در زمینه هرزه نگاری یا محل به دست آوردن هرزه نگاری را به دیگری معرفی نماید (بند ۴ مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی). همچنین قانونگذار ایران در مادۀ ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی تحریک، ترغیب، تهدید، تطمیع، فریب، تسهیل یا آموزش دیگری به منظور دستیابی به محتویات هرزه نگارانه را جرم انگاری نموده است.

ج) سوءاستفاده: قانونگذار ایران در مادۀ ۵ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، مصوب ۱۳۸۶، وسیلۀ تهدید قرار دادن آثار هرزه نگارانه را جرم انگاری نموده است. بدین ترتیب، هر کس با سوءاستفاده از آثار هرزه نگارانۀ تهیه شده از دیگری، وی را تهدید کند تا از این طریق بتواند او را به برقراری رابطه جنسی، اخاذی، جلوگیری از احقاق حق یا هر مقصود دیگری سوق دهد، اقدام وی جرم محسوب و مستوجب مجازات است. (آشوری، ۴۳،۱۳۸۹)

تحقق جرایم موضوع بحث، مستلزم وجود وصف یا ویژگیِ خاصی در مرتکب نمی باشد؛ این امر از عبارت »هر کس« مذکور در مواد قانونی مربوط مستفاد است. بنابراین، هر فردی اعم از زن یا مرد، داخلی یا خارجی، کارمند یا غیرکارمند می تواند مرتکب این جرایم شود. با این همه، وجود برخی اوصاف، شرط تحقق جرم نیستند بلکه مبنایی هستند برای بار کردن احکام یا مجازات هایی متفاوت با مرتکبان عادی. (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۰، ۶۰)

یکی از این اوصاف عبارت است از مأمور دولت بودن مرتکب. آن گونه که مادۀ ۸ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، مقرر داشته است که هرگاه مأموران مذکور در ماده، اقدام به انتشار اشیاء هرزه نگارانه ای نمایند که بنابر اقتضاء شغلی در اختیار وی قرار گرفته است، به مجازات هایی شدیدتر از مجازات مرتکبان عادی محکوم خواهند شد. تنها مصداق »رفتاری« که موجب می شود مجازات این مأموران تشدید گردد، »انتشار« آثار هرزه نگارانه است. بنابراین اگر مأمور دولتی که به اقتضاء شغلش یک اثر هرزه نگارانه در اختیارش قرار گرفته آن را منتشر نکند، اما اقدامات دیگری چون نگه داری، نمایش، انتقال به دیگری و یا معامله را انجام دهد، مشمول این تشدید نخواهد بود. مادۀ ۷۵۴ قانون مجازات اسلامی نیز کارمند دولت بودن مرتکب، در فرضی که فرد به مناسبت انجام وظیفه، مرتکب جرم رایانه ای (از جمله هرزه نگاری) شده باشد، را در زمرۀ علل

مشددهٔ مجازات قرار داده است. تشدید مجازات هایی که از آن ها یاد شد، صرفاً در دو قانون اخیرالذکر تصریح شده است؛ دیگر قوانین حاکم در این خصوص حکمی ندارند. از این رو با توجه به لزوم تفسیر مضیق نصوص

کیفری، این حکم مختص امور سمعی و بصری و رایانه ای بوده و قابل تسری به موارد دیگری چون هرزه نگاری نوشتاری از طریقی غیر از رایانه نخواهد بود. (منصور، ۲۱۱،۱۳۸۹).

وصف دیگری که مورد توجه خاص قانونگذار قرار گرفته، این است که مرتکب، ارتکاب این اعمال را حرفهٔ خود قرار داده باشد. قانونگذار ایران در مادهٔ ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی ایران این امر را موجب تشدید مجازات مرتکب دانسته است؛ اما این تشدید فقط در خصوص هرزه نگاری های رایانه ای قابل اعمال است. (همان،۲۱۲)

وصف دیگری که مورد توجه قانونگذار قرار گرفته، میزان نقشی است که مرتکب در ارتکاب جرم داشته است. در واقع قانونگذاری در مادهٔ ۳ قانون نحوهٔ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت هایی غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶ یکی از ملاک های تعیین مجازات برای مرتکبان را این امر دانسته است که مرتکب، جزء عوامل اصلی تولید، توزیع یا تکثیر آثار هرزه نگارانه باشد و یا جزء عوامل غیراصلی آن؛ سپس در تبصرهٔ ۱ بند »الف« این ماده، عوامل اصلی تولید را تهیه کننده، کارگردان، فیلمبردار و بازیگران نقش های اصلی معرفی کرده، اما تعریف و معیاری برای تشخیص عوامل اصلی توزیع یا تکثیر ارائه نداده است. به نظر می رسد مقصود از عوامل اصلی توزیع یا تکثیر، کسانی است که در رأس زنجیرهٔ توزیع یا تکثیر قرار دارند و سایر توزیع کنندگان یا تکثیر کنندگان جزء، از آنان تغذیه می شوند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۰،).۶۰

هرزه نگاری و جرایم مرتبط با آن در زمرهٔ جرایم بدون بزه دیده قرار می گیرد؛ آن گونه که نمی توان شخص خاصی را به عنوان بزه دیدهٔ جرم معرفی کرد؛ زیرا این جرایم، جرم علیه عفت و اخلاق عمومی جامعه و کرامت و شرافت انسانی محسوب می گردند؛ در حقیقت، قانونگذار برای حمایت از این ارزش ها اقدام به جرم انگاری آنها نموده است. بزه دیدهٔ جرم، تمامیت اخلاقی جامعه است. بنابراین، وجود یا عدم وجود ویژگی خاص در بزه دیده، در چارچوب ارگان تشکیل دهندهٔ این جرایم لحاظ نمی گردد. با این همه قانونگذار در برخی موارد، بزه دیدگان خاصی را به صورت ویژه مورد توجه قرار داده است؛ از جمله در بند »ب« مادهٔ ۵ قانون نحوهٔ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶.

در شرایط خاصی مؤنث بودن بزه دیده، تشدید مجازات را در پی داشته است. این شرایط عبارت است از: »تهیه فیلم یا عکس از محل هایی که اختصاصی بانوان بوده و آن ها فاقد پوشش مناسب می باشند مانند حمام ها و استخرها و یا تکثیر و توزیع آن. « (آشوری، ۴۶،۱۳۸۹)

هرزه نگاری و جرایم مرتبط با آن بدین منظور انجام می شود که اثر هرزه نگارانه توسط فرد یا افرادی دیده یا دریافت شود. قانونگذار نیز ممکن است در مواردی به مخاطب هرزه نگاری توجه ویژه نشان داده و کمیت یا کیفیت آن را در حکم خود دخیل نماید. یکی از مواردی که وجود وصف خاص در مخاطب هرزه نگاری شرط تحقق جرم دانسته شده، فرضی است که بتوان عرفاً بر مخاطبان هرزه نگاری، وصف »عمومی« را اطلاق کرد؛ موضوعی که پیشتر به آن پرداخته شد. قانونگذار در یک مورد، کمیت مخاطبان هرزه نگاری را ملاک تعیین مجازات قرار داده است؛ به نحوی که در تبصرهٔ ۲ مادهٔ ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی، کمتر از ده نفر بودن مخاطبان هرزه نگاری را موجب تخفیف مجازات مرتکب نسبت به حالتی دانسته است که تعداد مخاطبان بیش از ده نفر باشد. (همان،۴۷)

موضوع جرم، آن چیزی است که عمل مرتکب یا به عبارت دیگر، همان مصادیق رفتار مانند پراکندن، نمایاندن و یا داشتن، بر روی آن به وقوع می پیوندد. در جرام مورد بحث، شکل و قالب موضوع جرم، در تحقق یا عدم تحقق جرم، بی تأثیر است. به همین دلیل است که قانونگذار در بند ۱ مادهٔ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی، پس از ذکر برخی مصادیق موضوع جرم مانند طرح، نوشته و گراور با به کار بردن عبارت »و یا به طور کلی هر چیز«، تصریح کرده است که این مصادیق، تمثیلی بوده و مقنن، تحقق جرم را منحصر به این چند موضوع خاص نکرده است.

در مواردی ممکن است مقنن وجود برخی اوصاف در موضوع جرم را برای تحقق جرم ضروری بداند یا اینکه .اما، فقط شکل و قالب موضوع جرم است که برای قانونگذار فاقد اهمیت است باش«هرزه نگارانه» موضوع این جرایم لزوماً باید .آنها را ملاکی برای تعیین مجازات قرار دهد

اینصورت مجالی برای تحقق این جرایم باقی نمی ماند. قانونگذار با اشاره به آثار و محتویات »مستهجن« یا »مبتذل« این رکن را شرط تحقق جرم دانسته است (نیازپور، ۱۷،۱۳۸۲).

یکی دیگر از اوصاف موضوع جرم که مورد توجه قانونگذار ایران قرار گرفته، کمیت اشیاء هرزه نگارانه ای است که عمل مجرمانه بر روی آن انجام می شود. قانونگذار در مادۀ ۳ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶ یکی از ملاک های تعیین مجازات را عمده یا غیرعمده بودن محصولاتی می داند که توزیع یا تکثیر شده اند؛ آن گونه که در صورت عمده بودن آن ها، مجازات شدیدتری برای مرتکب در نظر گرفته است. در تبصرۀ ۲ بند »الف« این ماده نیز ملاک تفکیک عمده از غیرعمده، ده عدد بودن تعداد اشیاء موضوع جرم دانسته شده است. (منصور، ۲۱۸،۱۳۸۹)

برای ارتکاب جرم هرزه نگاری و جرایم مرتبط با آن، استفاده از وسیلۀ خاصی شرط نیست. با این وجود ممکن است استفاده از برخی وسایل برای ارتکاب جرم، در میزان مجازات و یا سایر مقررات حاکم بر جرم، مؤثر باشد یا این که قانون حاکم بر آن جرم را تغییر دهد، بدین ترتیب که ارتکاب از طریق سامانه های رایانه ای، مخابراتی و یا حامل های داده، عمل را مشمول مواد ۷۴۲ و ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی و سایر مقرراتی می گرداند که به موجب قانون جرایم رایانه ای به این قانون افزوده شده اند. (آشوری، ۱۳۸۹،).۶۶ چنانچه عمل از طریق وسایل سمعی و بصری ارتکاب یافته باشد، رفتار مجرمانه مشمول قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، مصوب ۱۳۸۶ خواهد بود؛ البته به جز مواردی که بتوان آنها را مشمول قانون جرایم رایانه ای قرار داد. هم چنین در فرضی که رفتار مجرمانه از طریق مطبوعات ارتکاب یابد، اقدام فرد مشمول مادۀ ۲۸ قانون مطبوعات می شود؛ با این وجود در مادۀ مذکور صرفاً به لفظ تعزیر بسنده شده است؛ اصلی که مغایر اصل قانونی بودن مجازات ها است. با توجه به این که مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی به عنوان عنصر غیرقانونی عام جرم هرزه نگاری، مصادیق تعزیر برای هرزه نگاری را مشخص کرده است و این ماده مؤخر بر قانون مطبوعات است. باید به این نظر قائل شد که هرزه نگاری های ارتکابی از طریق مطبوعات نیز مشمول مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی می باشند؛ بر این اساس صرفاً برای تعیین شخص مسؤول (مدیر مسؤول، نویسنده و یا. . .) دیگر مسائل شکلی مانند تعیین دادگاه صالح می توان به قانون مطبوعات استناد کرد و نه برای تعیین مجازات (باستانی، ۲۷،۱۳۸۳).

نگاهی به جرایم پیش بینی شده در موارد قانونی مورد بحث نشان می دهد که تمام این جرایم مطلق اند؛ آن گونه که تحقق آن ها مستلزم وقوع نتیجۀ خاصی نیست. بنابراین، به محض ارتکاب »رفتار« موردنظر قانونگذار از قبیل پراکندن، نمایاندن، نگه داشتن، واردات و یا صادرات و فراهم بودن شرایط و اوضاع و احوال، جرم محقق می شود. از آثار مطلق بودن جرایم هرزه نگاری این است که در مواردی که جرم از طریق »پراکندن« به وقوع می پیوندد، ضرورتی ندارد که عملًا کسانی به این اشیاء و محصولات هرزه نگارانه دسترسی پیدا کرده باشد؛ همین که برای مثال فرد، در وبلاگ شخصی تصاویر هرزه نگارانه را قرار دهد، جرم پراکندن از سوی او تحقق می یابد، وی نمی تواند با این دفاع که هنوز کسی این تصاویر را بر روی اینترنت و از وبلاگ من دریافت نکرده و مشاهده ننموده است، از مجازات معاف گردد. (همان،۳۰)

قانونگذار در مادۀ ۴ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، حالت خاصی را مدنظر قرار داده است؛ به نحوی که فردی با آثار هرزه نگارانۀ تهیه شده از دیگری وی را تهدید کند و این تهدید، منتج به نتیجه شود. به موجب این حکم قانونی، چنان چه نتیجۀ حاصله، زنا باشد، مرتکب به مجازات زنای به عنف محکوم می گردد. به بیان دیگر قانونگذار در این ماده، تهدید را نوعی اکراه روانی در نظر گرفته و حکم اکراه مادی یعنی زنای به عنف را بر آن مترتب نموده است. (زراعت، ۴۷۲،۱۳۸۵)

در حقوق جزا اصل بر عمدی بودن جرایم است. (همان،۲۴)بدین معنی که برای تحقق جرم و قابل مجازات بودن مرتکب، افزون بر این که مرتکب عمل را با ارادۀ آزاد انجام داده است، باید در ارتکاب این رفتار دارای قصد مجرمانه نیز باشد. با این همه، ممکن است قانونگذار در برخی موارد وجود قصد مجرمانه را برای تحقق جرم ضروری نداند و به صرف وجود خطای جزایی بسنده نماید.

این موارد که خلاف اصل مذکور هستند، با عنوان جرایم غیرعمدی شناخته می شوند (آشوری، ۶۰،۱۳۸۹)ابتدا ساختار عنصر روانی در هرزه نگاری های عمدی و غیرعمدی بررسی شده و سپس در خصوص انگیزه در ارتکاب این جرایم، مطالبی آورده می شود.

نخست، معامله کردن: مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی جرم بودنِ این عمل را منوط به وجود سوءنیت خاص یعنی قصد تجارت یا توزیع می داند؛ در حالی که مادۀ ۷۴۲ همین قانون در خصوص جرایم رایانه ای چنین شرطی را ضروری ندانسته است. به نظر می رسد با توجه به اخص و مؤخر بودن مادۀ ۷۴۲ مذکور، باید چنین نظر داد که معاملۀ رایانه ای هرزه نگاری، مشمول مادۀ اخیر و بی نیاز از سوءنیت خاص است؛ اما دیگر صور معاملۀ اشیاء و محتویات هرزه نگارانه مشمول حکم مادۀ ۶۴۰ قانون مذکور و مستلزم وجود سوءنیت خاص است.

دوم، تولید و نگه داری: در شرایطی که مواد ۶۴۰ و ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی، تولید و نگه داری آثار هرزه نگارانه را تنها در فرضی جرم می دانند که مرتکب، این اعمال را با سوءنیت خاص و به قصد تجارت و توزیع و افساد انجام داده باشد، قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، در هیچ یک از مواد، وجود چنین شرطی را برای جرم بودن تولید یا نگه داری هرزه نگاری ضرری ندانسته است. این امر ابهاماتی را در خصوص وصف مجرمانۀ تولید و نگه داری بدون سوءنیت آثار هرزه نگارانۀ سمعی و بصری ایجاد کرده است (همان،۶۷).

مراجع قضایی کشور، مدت ها با این ابهام مواجه بودند؛ به گونه ای که بارها از ادارۀ حقوقی قوۀ قضاییه استعلام شده است. این اداره در تمامی نظرات مشورتی، صرف نگه داری آثار هرزه نگارانه را هر چند سمعی و بصری هم باشند، واجد وصف مجرمانه ندانسته است . استدلال این است که قانون مذکور ناظر به کسانی است که در امور سمعی و بصری فعالیت حرفه ای می کنند؛ لذا فرض بر این است که افرادی که باید به موجب این قانون محاکمه و مجازات شوند، کسانی هستند که به اقتضای حرفه شان، از آثار سمعی و بصری هرزه نگارانه را به قصد توزیع و تجارت تولید یا نگه داری

می کنند. اختلاف نظر در این خصوص ادامه داشت تا این که سرانجام هیأت عمومی دیوان عالی کشور با صدور رأی وحدت رویه ای به این ابهامات‌خاتمه داد. این هیأت، با رد نظر دادگاهی که به استناد قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، فردی را به علت نگه داری چهار حلقه نوار ویدئویی مبتذل به تحمل مجازات محکوم کرده بود، چنین رأی داد که: »نظر به این که بر طبق مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی که به موجب مادۀ ۷۲۹ همان قانون کلیۀ مقررات مغایر با آن ملغی شده، نگه داری طرح، نقاشی، نوار سینما و ویدئو یا به طور کلی هر چیزی که عفت و اخلاق عمومی را جریحه دار نماید در صورتی که به منظور تجارت و توزیع باشد جرم محسوب می شود. بنابراین صرف نگه داری وسایل مزبور در صورتی که تعداد آن محدود برای امر تجارت و توزیع نباشد از شمول مادۀ ۶۴۰ قانون مذکور خارج بوده و فاقد جنبۀ جزایی است. (زراعت، ۱۳۸۵،)۴۷۹ در خصوص رأی وحدت رویه مذکور و قلمرو اجرایی آن، دو نکتۀ مهم قابل بحث است:

نخست اینکه رأی مذکور در سال ۱۳۷۸ صادر شده است؛ یعنی هنگامی که صرفاً قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۷۲ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، مجرا بوده اند. از سوی دیگر در این رأی به مادۀ ۷۲۹ قانون مجازات اسلامی استناد شده که مؤخر بر قانون سال ۱۳۷۲ بوده و قوانین مغایر با خود از جمله بخشی از این قانون را ملغی اعلام کرده است. در حالی که امروز قانون سال ۱۳۷۲، نسخ صریح شده و قانون مصوب ۱۳۸۶ جایگزین آن شده است. این قانون، باز هم جرم بودن نگه داری را منوط به وجود سوءنیت خاص ندانسته و در مادۀ ۱۳ تمامی قوانین مغایر از جمله بخش هایی از مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی را ملغی دانسته است. بنابراین ممکن است این دیدگاه ایجاد شود که قانون مصوب ۱۳۸۶، رأی وحدت رویه مذکور را نیز از اعتبار ساقط نموده است و در حال حاضر باید نگه داری آثار هرزه نگارانه سمعی و بصری را به استناد این قانون، حتی بدون وجود سوءنیت خاص واجد وصف مجرمانه دانست. به نظر می رسد این دیدگاه چندان صحیح نباشد بلکه همچنان می توان این گونه استدلال نمود که قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، منصرف به افرادی است که امور سمعی و بصری را حرفۀ خود قرار داده اند؛ اما در خصوص سایر اشخاص باید به همان مادۀ عام

۶۴۰ قانون مجازات اسلامی و نیز مادۀ ۷۴۲ اخیرالتصویب این قانون، استناد جسته و نگه داری را تنها در صورت وجود سوءنیت خاص واجد عنوان جزایی دانست. این دیدگاه با اصل تفسیر مضیق نصوص جزایی نیز سازگار است (باستانی، ۸۰،۱۳۸۳)

موضوع دیگر آن که وحدت رویه در خصوص »نگه داری« اشیاء هرزه نگارانه صادر شده است و نه »تولید« آنها. پرسش این است که آیا می توان در خصوص تولید نیز به این رأی استناد کرد؟ به نظر می رسد بتوان از وحدت ملاک و نیز استدلال های فوق در خصوص اختصاص قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، به امور حرفه ای و تفسیر مضیق قوانین کیفری استفاده کرده و چنین نظر داد که تولید آثار هرزه نگارانه نیز هنگامی جرم محسوب می شود که مرتکب دارای سوءنیت خاص باشد (آشوری،۱۳۸۹)

ب. قصد تشویق و ترویج: قانونگذار تحقق جرم موضوع بند ۴ مادۀ ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی را مشروط بر آن دانسته است که مرتکب، اعمال مندرج در این بند یعنی اعلان یا معرفی افراد فعال در زمینه هرزه نگاری را با سوءنیت یعنی به قصد تشویق به معاملۀ اشیاء هرزه نگارانه یا با قصد ترویج اشیاء هرزه نگارانه انجام دهد. بنابراین، اگر کسی محل به دست آوردن فیلم های هرزه نگارانه را به یکی از دوستان خود و به دنبال اصرار و خواهش های او معرفی کند، از آنجا که هدف وی ترویج معاملۀ این گونه فیلم ها و یا ترویج خود این فیلم ها نمی باشد، اقدام او عنوان جزایی نخواهد داشت. (دزیانی، ۱۰۷،۱۳۸۳)

ج. قصد سوءاستفادۀ جنسی: مادۀ ۳ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، مصوب ۱۳۸۶ در یکی از بخش های خود، وجود سوءنیت خاص در تولید کنندۀ اثر مستهجن را موجب این دانسته است که مرتکب، حتی اگر عامل اصلی تولید نیز نباشد، مجازات وی تشدید شده و به همان مجازات عوامل اصلی تولید و توزیع و تکثیر عمدۀ این گونه آثار محکوم شود. این سوءنیت خاص عبارت است از قصد سوءاستفادۀ جنسی از دیگران. بنابراین، اگر یک نفر بدون آنکه در زمرۀ عوامل اصلی تولید باشد، تنها یک تصویر هرزه نگارانه از دیگری تهیه کند؛ با این هدف که با استفاده از آن، شخص را به برقراری رابطۀ جنسی وادار نماید، اقدام وی مستوجب این مجازات شدید خواهد بود (آشوری،).۶۵، ۱۳۸۹)

د. قصد استفاده مالی: مادۀ ۸ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، مجازات شدیدی را برای آن دسته از مأموران دولتی پیش بینی کرده که آثار مستهجنی را منتشر نمایند که به اقتضای شغل در اختیارشان قرار می گیرد. ترتیب این مجازات بر چنین مأمورانی، منوط به این است که افراد مذکور در کار خود دارای سوءنیت و یا قصد استفادۀ مالی باشند. ظاهراً مقصود از »سوءنیت« در این ماده، وجود هر نوع قصد و انگیزۀ سوء از انتشار این تصاویر است؛ مانند بی آبرو کردن افراد، انتقام گیری، ترویج فساد در جامعه و یا سوءاستفاده جنسی. (آزادفلاح، ۱۳۰،۱۳۸۷)

هـ. قصد افساد: مادۀ ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی در کنار قصد »تجارت«، وجود قصد »افساد« را نیز برای تحقق برخی جرایم مندرج در ماده، کافی دانسته است. این اقدام قانونگذار قابل انتقاد است؛ چرا که افساد، عبارتی است مبهم و مشخص نیست که مقصود قانونگذار از آن چه مواردی است. این امر موجب می شود که بسیاری از افرادی که بدون قصد تجارت، اقدام به تولید، ذخیره یا نگه داری محتویات هرزه نگارانۀ رایانه ای کرده اند، گرفتار تفاسیری موسع از مفهوم افساد شده و محکومیت یابند. (زراعت، ۴۸۳،۱۳۸۵)

در قوانین موضوع بحث صرفاً، در مادۀ ۸ قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، هرزه نگاری به صورت غیرعمدی جرم انگاری شده است. در این ماده آمده است که اگر آثار هرزه نگارانه ای که به مناسبت شغل در اختیار کارمندان و مأموران مذکور در ماده قرار گرفته است، نه در نتیجۀ سوءنیت آنان، بلکه در اثر »سهل انگاری« آن ها افشا گردد، این مأموران مجرم محسوب شده و به مجازات مندرج دراین ماده محکوم خواهند شد. (دزیانی، ۲۶،۱۳۸۳)

الف) انگیزه

قانونگذار وجود یک قصد و انگیزۀ خاص را موجب معافیت مرتکب از مجازات عنوان کرده است. بدین ترتیب اگر کسی مرتکب اعمال مندرج در مواد ۶۴۰، ۷۴۲ یا ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی شود، اما اثبات کند که این کار را »برای مقاصد علمی یا هر مصلحت (حلال) عقلایی دیگر« انجام داده است، از تحمل مجازات معاف خواهد شد. در این مقرره، حدود و ثغور »قصد علمی« و به ویژه »مصلحت عقلایی« مشخص نیست؛ این امکان وجود دارد که هر کسی برای کارهایی که انجام داده است توجیهاتی ارائه نماید تا از مجازات رهایی یابد؛ مانند آن که داستان ها و خاطرات هرزه نگارانه را تولید و از طریق وبلاگ خود منتشر کند، سپس در دفاع از خود ادعا کند که این نوشته ها را بدین منظور تهیه و منتشر کرده است که جوانان از خواندن آن ها درس عبرت گیرند و به سراغ مسائل جنسی نروند و یا فیلم ها و تصاویری از برقراری رابطۀ جنسی زن و مرد منتشر کند و مدعی شود که هدفش آموزش جنسی به جوانانی است که به تازگی ازدواج نموده اند و شیوۀ صحیح برقراری رابطۀ جنسی با همسر خود را نمی دانند. پرسش این است که آیا دادگاه باید چنین دفاعیاتی را بپذیرد؟ مفهوم مصلحت عقلایی چیست؟ آیا هر

کسی می تواند به منظور یک مصلحت عقلایی به انجام هرزه نگاری مبادرت ورزد؟ این معافیت قانونی شامل چه افراد و گروه هایی می تواند باشد و چه کسانی را در بر نمی گیرد؟ این پرسش ها و ده ها پرسش و ابهام دیگر که در این خصوص پیش می آید، می تواند از یک سوی مفری باشد برای مجرمان و از سوی دیگر مشکلاتی را برای محاکم به وجود آورد. (دزیانی، ۹۹،۱۳۸۳)

قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند مصوب ۱۳۸۶، برای مرتکبان هرزه نگاری چنین معافیتی را پیش بینی نکرده است. در این زمینه از یک سو ممکن است استدلال شود که مرتکب اعمال موضوع قانون مذکور، از نظر قانونگذار مجرم محسوب می شود؛ معافیت وی مستلزم تصریح قانونگذار است؛ از آن جا که چنین تصریحی وجود ندارد، لذا این معافیت به جرایم موضوع این قانون تسری نمی یابد، چرا که معافیت از مجازات، امری خلاف اصل است. از سوی دیگر می توان چنین نظر داد که چون هدف قانونگذار از پیش بینی این معافیت در دو متن قانونی دیگر، تفکیک میان مرتکب با حسن نیت و بدون حسن نیت و نیز فراهم آوردن امکان برخورداری جامعه از مصالح علمی و عقلایی احتمالی موجود در هرزه نگاری است، لذا باید این معافیت را به قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند، نیز تسری داد. در غیر این صورت، کسانی که در امور سمعی و بصری فعالیت می نمایند؛ نمی توانند برای مصارف علمی، چنین آثاری را تهیه کنند، این در حالی است که بسیاری از این آثار که ممکن است دارای مصرف علمی یا عقلایی دیگر باشند، سمعی و بصری هستند (باستانی، ۸۵،۱۳۸۳).

قانونگذار در بسیاری موارد، مجازات های نسبتاً سنگینی را برای هرزه نگاری در نظر گرفته است. این مجازات ها شامل حبس، جزای نقدی و شلاق با تعیین حداقل و حداکثر و در برخی موارد محرومیت از حقوق اجتماعی برای مدت معین است که در قانون مجازات اسلامی مواد۷۴۲ هرکس را که بوسیله سامانه های رایانه ای و مخبراتی محتویات مستهجن را منتشر و توزیع کند به حبس و جزای نقدی محکوم ساخته است. قانونگذار حتی در برخی موارد این اختیار را به دادگاه داده است که عمل ارتکابی را از مصادیق مفسد فی الارض تلقی کرده و مرتکب را به مجازات مفسد فی الارض (اعدام) محکوم نماید. صرف نظر از اینکه مفهوم افساد فی الارض و مجازات آن محل بحث و نزاع های فراوانی است و در این جا مجال پرداختن به آن نمی باشد (حبیب زاده،۱۳۷۹)، ذکر این نکته مفید است که شدیدترین مجازات ها در قبال هرزه نگاری و جلوه هایی از تلاش قانونگذار برای مفسد فی الارض دانستن مرتکبان این گونه جرایم در قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت هایی غیرمجاز می نمایند، مصوب ۱۳۸۶ دیده می شود. (آشوری، ۷۴،۱۳۸۹)

در مادۀ ۲۸۴ قانون جدید مجازات اسلامی مصادیق رفتار برای تحقق عنوان افساد فی الارض به صورت حصری بیان شده اند ؛ لذا به موجب این ماده تنها می توان افرادی را محکوم کرد که مرتکب یکی از رفتارهای مذکور در آن شده باشند. تنها موردی که در این ماده می تواند مستند مفسد فی الارض بودن هرزه نگاران قرار گیرد، »دایر کردن مراکز فساد و فحشا یا معاونت در آنها« می باشد؛ این عبارت نیز ظهور در دایر کردن مراکز فیزیکی مانند خانه و سالن ماساژ و امثال آن دارد و نه دایر کردن مراکز مجازی مانند سایت ها یا توزیع و تکثیر گستردۀ فیلم ها و تصاویر هرزه نگارانه. از این رو برای مفسد فی الارض دانستن هرزه نگاران نمی توان به این ماده استناد جست، برای این منظور باید به مواد قانونی موجود در قانون نحوۀ مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیرمجاز می نمایند و قانون جرایم رایانه ای مراجعه کرد؛ بر این اساس از مادۀ ۲۸۴ مذکور، صرفاً برای اخذ معیارهای افساد می توان بهره برد، معیاری که در این ماده چنین آمده است: »به گونه ای که. . . سبب اشاعۀ فساد یا فحشا در حد وسیع گردد« (دزیانی، ۱۰۱،۱۳۸۳).

موضوع دیگر، مسألۀ تعدد و تکرار جرم است. قانونگذار در هیچ یک از مواد مورد بحث، به طور ویژه به تعدد جرم اشاره ای نکرده است؛ لذا در این خصوص باید به مواد عام ناظر به تعدد جرم مراجعه کرد. به نظر می رسد اگر کسی اثر هرزه نگارانه را تولید کند، به نمایش عموم گذارد، آن را تکثیر و نیز توزیع و صادر نماید، باید اقدام وی را مشمول عنوان تعدد مادی جرم دانست؛ اما نگه داری آن، از آنجا که لازمه و جزء لاینفک این اعمال است، با سایر موارد، قابل جمع نمی باشد؛ لذا نگه داشتن، نسبت به کسانی قابل اعمال است که تنها کاری که در ارتباط با اشیاء هرزه نگارانه انجام داده اند، همین نگه داری است. (همان،۱۰۳)

بحث و نتیجه گیری

از آنچه بیان شد به این نتیجه می رسیم که:

بر مبنای اصول شریعت، دولت اسلامی، حق و بلکه وظیفه دارد برای اجرای قوانین اقدام نماید و از آن جمله نسبت به اجرای احکام دینی نیز اهتمام داشته باشد؛ ولی در جهت انجام این وظیفه و برای روشنشدن این امر که در کجا و چگونه باید دخالت کند، به اصول دیگری نیاز است؛ این اصول را که به شیوهها و روشها مربوط میشود »اصول ثانویه« مینامند. اصول ثانویه که به »مرحله اجرا« ناظر است، دخالت دولت را در این باره محدود میکند و فقط او را در »موارد خاص« و برای به کارگیری »روشهای خاص« مجاز به اعمال قدرت میداند. با توجه به این اصول و با توجه به موازین فقهی و حقوقی، نتایج ذیل حاصل میشود:

۱ .تشخیص نیتها بر عهده دولتها نیست، ازاینرو دولت نمیتواند درباره رفتارهایی که خوب یا بدبودن آنها به نوع نیت شهروندان مشروط است، دخالت کند؛ مثلًا دولت نمیتواند با برخی رفتارها صرفاً به این دلیل که »قصد شهروندان« را خوانده، آن را خلاف دانسته است ـ درحالی که دلیلی برای اثبات ندارد ـ برخورد کند.

۲ .قانون در بحث ورود به حریم خصوصی، از شفافیت کافی برخوردار است و باید تفسیرهای برداشتشده از قانون با روح قانون، عرف و از همه مهمتر با شرع مقدس، همسو، همجهت و مطابق باشد.

۳ .با توجه به اینکه ورود به حریم خصوصی و زندگی شخصی شهروندان ممنوع است، دولت نمیتواند درباره رفتارهایی که خلافبودن آنها به تجسس از شهروندان نیاز دارد، دخالت کند.

۴ .قانون منع استفاده از ماهواره، با چالشهای نظری و عملی متعددی روبهروست و در مواردی در برخورد با قوانین مالکیت، حریم خصوصی، عِرض و آبروی افراد و... به حساب میآید. در این تناقض باید یکی را انتخاب کرد؛ یا به جمعآوری دیشهای ماهواره ادامه داد و حریم خصوصی افراد را نقض کرد، یا از این اقدام دست شست و تصمیم دیگری گرفت. علاوه بر این، متأسفانه نظارت کافی بر چگونگی اجرای قانون ممنوعیت استفاده از تجهیزات ماهوارهای به وسیله نیروی انتظامی صورت نگرفته است و به نوعی باعث هرج و مرج در جامعه شده، انتقادهای زیادی را از سوی شهروندان به دنبال داشته است. این نوشتار راه دوم را به مسئولان و مجریان قانون و شریعت پیشنهاد میدهد.

۵ .نمیتوان مقابل گستره عظیم تکنولوژی ایستاد و با آن به مقابله پرداخت. ضمن اینکه با گذشت زمان و پیشرفت تکنولوژی، امروزه امکان دریافت شبکههای ماهوارهای به وسیله گوشیهای تلفن همراه، به راحتی میسر شده است. اگر در را به سوی امواج رسانهای ببندیم، از پنجره وارد میشود و اگر پنجرهها را ببندیم، راه تنفس ملت را خواهیم بست؛ ولی در همان حال، امواج ماهواره از دریچه و روزنه دیگری وارد خواهد شد. دولتی که به‌ملت خود ایمان دارد، او را چونان کودکان امر و نهی نمیکند و حکومتی که از تعهد و درستکاری خویش مطمئن است، راه آگاهی ملت خویش را مسدود نمیسازد.

۶ .با توجه به نتایج پیشگفته، دخالت دولت در رفتار شهروندان، به موارد ذیل محدود میشود: اولًا، رفتار مورد نظر با صرف نظر از قصد و انگیزه آن، جرم بوده، قابل پیگیری و برخورد باشد؛ ثانیاً، رفتار مورد نظر، علنی و آشکار باشد و بدون تجسس در برابر دیدگانِ دیگران قرار داشته باشد. یکی از نتایج این مبنا آن است که از نظر شرعی نمیتوان با کسانی که از »آلات مشترکه« استفاده میکنند، برخورد کرد.

از دیدگاه این پژوهش، بسیاری از برنامههای ماهواره، اثرات مخرب فرهنگی و سیاسی به دنبال دارد و از دیدگاه فقه اسلامی، منکر محسوب میشود که مبارزه با آن واجب است؛ ولی با توجه به پیامدهای سنگین مبارزه فیزیکی با معضل ماهواره، بهترین و مؤثرترین راه، مبارزه فرهنگی با این پدیده است. به عبارت دیگر، باید از ماهواره علیه ماهواره استفاده کرد.

منابع

۱- ابن شعبه ۱۴۰۹، مختلف الشیعه، دارالمعلرف، قم، ج.۲

۲ - ابن شعبه، حرانی، تحف العقول عن آل الرسول ، قم، موسسه النشرالاسلامی،

۳- ابن مسکویه، احمدبن محمد، .۱۳۸۲ تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق حکمت عملی، تصحیح و ترجمه مهدی نجفی افرا، تهران، انتشارات نورالثقلین.

۴- احمدی بهنام، سعید، ۱۳۸۵، تجارت الکترونیکی، نشرپاسارگاد، شیراز.

۵- زنجانی، عباسعلی مباحثی از اصول فقه، انتشارات قفنواس، تهران، .

۶- ژکس، فلسفهٔ اخلاق (حکمت عملی، ترجمهٔ سید ابوالقاسم پورحسینی)، تهران: انتشارات امیرکبیر،

۷-عاملی، زین الدین بن علی (شهید ثانی)، ۱۳۸۱، الروضه البهیه فی شرح لمعه، ترجمه حمید مسجدسرایی، قم، انتشارات حقوق اسلامی، چاپ دوم

۸- عبدالاسلام تر مانینی، حقوق بشرازنظر شریعت اسلامی ، به نقل از مجله حوزه، سال۱۳۸۱ ش۱۲۸، ۱۲۹

۹-عروسی حویزی، عبدعلی، ۱۴۱۵ ه. ق. تفسیر نورالثقلین، قم، اسماعیلیان، چ چهارم.

۱۰-عمیدی، مهدی، .۱۳۸۷ مطالعه تطبیقی جرایم رایانه ای از دیدگاه فقه و حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، واحد تهران مرکزی. عنصری فرد، عباس، . جریحه دار کردن عفت عمومی در حقوق ایران، تهران، انتشارات مجد،

۱۱-فراهیدی ، خلیل ابن احمد، کتاب العین. ، قم، منشورات الهجره، چاپ دوم، ۱۴۱۰ق ،

۱۲- فیروز آبا دی، سید مرتضی حسینی، عنایته الاصول فی شرح کفایت الاصول، ، قم، انتشارات فیروز آبادی، چ سوم، ۱۴۰۰ه.ق، ج6،

۱۳-کاتوزیان، ناصر ، مبانی فلسفی و حقوق آزادی در زندگینامه و خدمات علمی و فرهنگی ناصر کاتوزیان، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۴۳۸۱، کلینی، محمد بن یعقوب اصول کافی، حدیث۷، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق، چ چهارم، ج۱

۱۴-کازونو، ژان، قدرت تلوزیون ، ترجمهٔ علی اسدی، تهران نشر چشمه، ۱۳۸۶

۱۵-کاستلز، مانوئل، عصر ارتباطات، ترجمهٔ گروهی از نویسندگان، نشر فردا، تهران، ۱۳۸۰

۱۶-کدخدایی، عباسعلی، اصول حقوقی حاکم بر پخش برنامه های ماهواره ای، نشریهٔ حقوق بین الملل و پخش مستقیم برنامه های ماهواره ای گروه مطالعات سازمان صدا و سیما ج.ا.ا.ج۲، .۱۳۸۰

۱۷-کلمن، جیمز، درآمدی بر نظریهٔ اجتماعی، ترجمهٔ منوچهر صبوری، تهران. نشر نی، ۱۳۷۷

۱۸-کیا، علی اصغر، نگاهی بر فناوری ماهواره های پخش مستقیمؤ نشریه پژوهش پژوهش و سنجش صدا و سیما، سال نهم، شماره 13 و 3، ۰، تابستان و پاییز .۱۳۸۰ گیدنز، آنتونی، تجدد و تشخص، ترجمهٔ محسن تلاش، تهران: نشر چشمه، ۱۳۷۸

۱۹-لبندگران آلوز، خوزه، اعلامیه جهانی حقوق بشر، ترجمهٔ خواجه نوری، تهران: نشر آبی، ۱۳۸۰

۲۰-لوین، اندرو، طرح و نقد نظریهٔ لیبرال دموکراسی، ترجمهٔ دکتر سعید زیبا کلام، تهران: سمت، ۱۳۸۰ لوین، لیا، حقوق بشر، ترجمهٔ محمدجعفر پوینده، تهران: نشر قطره، ۱۳۷۷

۲۱-متین دفتر، احمد، حقوق بشر و حمایت بین المللی آن، تهران، چاپ بهمن۱۳۷۴. محسنی دتد

۲۲. محسنی، منوچهر، جامعه شناسی جامعه اطلاعاتی، تهران. نشر علمی: ۱۳۸۰

۲۳_ محسنیان راد، مهدی، ارتباط شناسی، تهران: سروش، ۱۳۷۹

۲۴. محقق حلی، معارج الاصول، .قم، موسسه آل البیت، بی تا

۲۵-محقق نا ئینی، تنبه الا مه وتنزیه الملۀ، قم ، ذفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه ، ۱۴۲۴هق، مرچ،

۲۶-واندرو و ژ. گانزوف، حمایت حقوق بشر در حقوق اساسی، ترجمۀ دکتر علی الماسی، .۱۳۸۶ مرکز

مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، صحیفه نور، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۱ش، ج۳، منتسکیو، روح القوانین،

ترجمه از علی اکبر مهتدی، تهران، امیر کبیر، چاپ نهم، ۱۳۷۰، منشور ملل متحد و اساسنامه دیوان بین

المللی دادگستری، چاپ دوم، مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، ۱۳۷۷

۲۷-نجفی محمد حسن، مجمع الر سایل(المحشی)، مشهد، مؤ سسه صا حب الزمان علیه السلام،

۱۴۱۵ق، چ اول.

۲۸-نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۰، تقریرات جرم شناسی، تنظیم محمد علی بابایی، دورۀ دکترای دانشگاه تربیت مدرس. نقیب السادات،

سید رضا، جهانی سازی، تهران، نشر کتاب صبح، .۱۳۸۲

۲۹-نوربهار، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی، .۱۳۶۹ تهران، کانون نشر وکلای دادگستری.

۳۰-نیازپور، امیرحسن، ۱۳۸۲، پیشگیری از بزه کاری در قانون اسلامی و لایحۀ پیشگیری از وقوع جرم. مجلۀ دادگستری، شمارۀ .۴۵ وازاک،

کارل، حقوق بشر، ترجمۀ دکتر اردشیر ارجمند، مجلۀ کانون۱۳۷۹.

۳۱-وبستر، فرانک، نظریههای جامعه اطلاعاتی، ترجمۀ اسماعیل قدیمی، چاپ دوم، تهران، نشر قصیده سرا، ۱۳۸۳،

۳۲-ویندال و دیگران، کاربرد نظریه های ارتباطات، ترجمۀ دکتر علیرضا دهقان، تهران: مرکز نطالعات و تحقیقات رسانه ها، ۱۳۷۶ هابرماس،

یورگن، جهانی شدن و ایندۀ دموکراسی، ترجمۀ کمال پولادی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۰

۳۳-هابز، تامس، جان لاک و استوارت میل، آزادی فرد و قدرت دولت، ترجمه محمود صناعی، تهران، انتشارات هرمس، ۱۳۷۹،

۳۴-هاشمی شاهرودی، فرهنگ فقه، قم، موسسه دائرۀ المعارف فقه اسلامی، ۱۳۸۵، ج۱، .۱۰۶

1. Brownline, I., Principles of Public International low, Oxford: Oxford university Press, 1990.
2. Carey Peter media law, London: sweet and Maxwel 199۶
3. Cocca, aldo armando, "Distric sattelite broadcasting of radio and TV: munich, 197۸.
4. Convention on The International right of Correction", reprinted in: human rights- 19۸۸
5. Fisher; Desmond, the right to Communicate, UNESCO, 1983
6. General comment (GC) 11 (19), adopted by the HRC at its 4۵۷th Meeting (nineteenth session) on 2۵ July, Doc/A/۳۸ 4D
7. Pocar, F. The int'l Convenant on civil and politic rights, in Manual on human right reporting, U.N, 1991.
8. Vasak, international dimension of human, Rights, UNESCO: Greenwood press, 1983.

اولین کنفرانس بین المللی
مطالعات تطبیقی دانش و نوآوری
در روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت، حقوق و آموزش و پرورش
با رویکرد علوم انسانی